

KS. JERZY BUCZEK

**KARDYNAŁ WALTER KASPER, „KOŚCIÓŁ KATOLICKI.
ISTOTA. RZECZYWISTOŚĆ. POSŁANNICTWO”,
PRZEKŁAD GRZEGORZ RAWSKI, KRAKÓW 2014,
WAM, SS. 624, ISBN 978-83-7767-970-8**

Eklezjologia stała się od Soboru Watykańskiego II najczęściej podejmowanym traktatem teologicznym. Próba odpowiedzi przez Sobór na pytanie: „kim jesteś Kościele sam w sobie i dla świata?”, w okresie posoborowym stała się powodem do wielu dyskusji i poszukiwań tożsamości Kościoła. Początkowo priorytet zdobyło określenie: „lud Boży”, potem, po 1985 roku, zaczęła dominować kategoria *communio*. W ostatnich latach widać na nowo duże zainteresowanie tematyką Kościoła. Powodów jest wiele: kryzys wiary, brak powołań, laicyzacja, utrata autorytetu, szczególnie w kontekście skandali związanych z duchownymi, „medialne” odchodzenie wiernych z Kościoła, a równocześnie ożywienie działań małych wspólnot, świadectwo męczenników w wielu rejonach świata. Również wielu teologów, którzy mają duże do-

---

KS. DR HAB. JERZY BUCZEK, kapłan diecezji rzeszowskiej, doktor habilitowany teologii w zakresie teologii dogmatycznej, kanclerz Kurii Diecezjalnej w Rzeszowie, wykładowca teologii dogmatycznej w Instytucie Teologiczno-Pastoralnym i WSD w Rzeszowie, członek Polskiego Towarzystwa Mariologicznego i Polskiego Towarzystwa Dogmatyków. Kontakt: kanclerz@diecezja.rzeszow.pl

świadczenie Soboru i lat posoborowych, podejmuje, w ramach dzieła wieńczącego ich teologiczne analizy, zagadnienie eklezjologii.

Tak uczynił kard. Walter Kasper, urodzony w 1933 roku niemiecki duchowny katolicki, wyświęcony na kapłana w 1957 roku w katedrze w Rottenburgu. W 1964 roku powołany na katedrę dogmatyki w Münster, został następnie profesorem dogmatyki w Tybindze. W 1979 roku stał się konsultorem Papieskiej Rady do Spraw Wspierania Jedności Chrześcijan i przedstawicielem Kościoła katolickiego w Komisji Wiary i Ustawodawstwa Kościelnego Światowej Rady Kościołów (ŚRK); w 1989 roku został przez Jana Pawła II ustanowiony biskupem diecezji Rottenburg – Stuttgart, a w 1999 roku wezwano go do Rzymu, gdzie pełnił najpierw funkcję sekretarza, a następnie prezydenta Papieskiej Rady do Spraw Popierania Jedności Chrześcijan. W 2001 roku Jan Paweł II wyniósł go do godności kardynała.

Omawiana książka jest trzecią pozycją monograficzną W. Kaspera przetłumaczoną na język polski. Po monografiach: *Jezus Chrystus* (Warszawa 1983) i *Bóg Jezusa Chrystusa* (Wrocław 1996), pojawia się na polskim rynku trzecie wielkie dzieło omawianego autora, będące owocem 20 lat pracy, refleksji i nabierania doświadczeń zaangażowania w Kościele. Dzieło oryginalne zostało wydane w 2012 roku, polskie tłumaczenie ukazuje się po dwóch latach, w 2014, w wydawnictwie WAM w Krakowie, w przekładzie Grzegorza Rawskiego. Książka została wydana bardzo starannie i elegancko, w twardej oprawie, na dobrym papierze, bardzo czytelnym drukiem, z obszernym wykazem skrótów i indeksem nazwisk.

Dzieło ma dwie części, pierwszą, wprowadzającą, zatytułowaną „Moja droga w Kościele i z Kościołem” oraz drugą, znacznie obszerniejszą – „Podstawy eklezjologii katolickiej”, będącą właściwym wykładem eklezjologii.

Autor rozpoczyna od ukazania swojej drogi w Kościele i z Kościołem (część I, s. 13–76). Ma świadomość, że eklezjologia wyrasta ze źródeł obiektywnych: Pisma Świętego i Tradycji, a nie z subiektywnych doświadczeń. Niemniej jednak eklezjologia jest, według niego, także osobistym świadectwem. Pokazuje więc swoje wchodzenie w rzeczywistość Kościoła, począwszy od burzliwego czasu przedsoborowego, z dynamicznym rozwojem eklezjologii i coraz większym zaangażowaniem świeckich w Kościele. W jego życiu było to owocne przygotowanie do coraz głębszego rozumienia rzeczywistości Kościoła. Czerpał obficie z odkryć przedsoborowych ruchów odnowy, formacji w okresie studiów w Tybindze, gdzie z zachwytem poznawał cały dorobek eklezjologiczny tej szkoły, jej wybitnych teologów, a także innych teologów, jak: Karl Rahner, Henri de Lubac, Yves Congar, Hans

Küng. Z wielkim uznaniem mówi o dziele Soboru Watykańskiego II, który był Soborem o Kościele, a jego dokumenty uznaje za kompas dla Kościoła w XXI wieku. By tak było, niezbędna jest właściwa hermeneutyka tekstów soborowych. Zdaniem kardynała spory posoborowe, których był świadkiem jako profesor dogmatyki, najpierw w Münster (1964–1970), następnie w Tybindze (1970–1989), utworowały drogę do jego własnej koncepcji eklezjologicznej. Decydującą rolę w tym dziele odegrał Nadzwyczajny Synod Biskupów w 1985 roku, akcentując *communio* Kościoła, jako ideę przewodnią nauczania Soboru. Od tego czasu idea Kościoła jako *communio* stała się dla W. Kaspera miarodajna.

Powołanie w 1989 roku na biskupstwo było dla Kaspera drogą do pastoralnego i ekumenicznego poszerzenia horyzontów rozumienia Kościoła. Wspomina o sporach dotyczący roli prezbiterów, rad, wspólnej działalności duszpasterskiej duchownych i świeckich, homilii świeckich w czasie Mszy świętej, pozycji referentów pastoralnych i parafialnych, wreszcie relacji między Kościołem powszechnym i Kościołem lokalnym, co doprowadziło do różnicy zdań z kard. Józefem Ratzingerem. W latach 1999–2010, jako współpracownik papieża i odpowiedzialny za relacje z judaizmem, dialog z Kościołami wschodnimi, protestanckimi, i innymi religiami, nabierał bogatych doświadczeń w rozumieniu jedności i powszechności Kościoła oraz jego roli w świecie.

Kardynał widzi wyraźnie, że Kościół przeżywa obecnie kryzys i stoi przed różnymi wyzwaniem, zwłaszcza kryzysem w Kościele europejskim, związanym ze spadkiem liczby wierzących i praktykujących oraz prześladowaniami Kościoła w różnych częściach świata. Uważa, że jest to koniec epoki konstantyńskiej – Kościoła dominującego, a wchodzenie w epokę świecką, w której Kościół coraz bardziej staje się mniejszością „jakościową i kreatywną”. Porusza go jedno pytanie: „Co dalej będzie z Kościołem?”. Nie ma gotowych odpowiedzi i recept. Mimo trudności, jakie przeżywa Kościół, autor patrzy z nadzieją w jego przyszłość, chce w omawianym dziele ukazać, że mimo skaz i zmarszczek, jest ciągle nowy i piękny, bo jest Kościołem Jezusa Chrystusa. Pragnie przybliżyć eklezjologię katolicką, odnowioną w rozumieniu Soboru Watykańskiego II, w świetle dobrej nowiny o Królestwie Bożym, ukazując Kościół katolicki jako Kościół Jezusa Chrystusa. Ufa, że może ona dać nowe siły Kościołowi w Europie, który potrzebuje „nowego rozmachu, nowej wizji i konkretnych perspektyw na przyszłość”¹.

1 Por. W. Kasper, *Kościół katolicki*, s. 73.

Część II omawianej monografii jest solidną, erudycyjną prezentacją eklezjologii posoborowej, z akcentem na *communio* Kościoła. Najpierw, jako wieloletni profesor teologii fundamentalnej i dogmatycznej, W. Kasper prezentuje podstawy eklezjologii katolickiej, podejmując fundamentalno-teologiczną refleksję, by następnie ukazać Kościół w horyzoncie historii powszechnej i historii zbawienia.

W kolejnym etapie przechodzi do określenia istoty Kościoła i omówienia jego znamion (jeden, święty, powszechny i apostołski). Mówiąc o istocie Kościoła W. Kasper ukazuje za Soborem jego trynitarny wymiar: jest on ludem Bożym, Ciałem i oblubienicą Chrystusa, świątynią Ducha Świętego. Dodaje także rozważania o Maryi jako pierwowzorze Kościoła. Nie pomija również tematu ważnego w eklezjologii dogmatycznej i fundamentalnej, a mianowicie analizy znamion Kościoła: jeden, święty, katolicki (powszechny) i apostołski. Omawia je w kontekście aktualnej sytuacji Kościoła: jeden Kościół i wiele Kościołów, świętość i grzech w Kościele, wielkość katolicyzmu i zgorznienie, apostołskość jako jedyna podstawa i ciągle nowe zadanie. Nie boi się trudnych tematów i dyskusji podejmujących skomplikowane kwestie, omawia je kompetentnie, erudycyjnie i rozważnie.

W centralnej części swych rozważań eklezjologicznych skupia się na konkretnej postaci *communio* Kościoła, ukazując wiele komunijnych wymiarów wspólnoty kościelnej. Temat ten zajmuje zasadnicze miejsce w jego eklezjologii, na co wskazuje omówienie go aż na 150 stronach. W. Kasper ma świadomość, że jest to najtrudniejsza i najbardziej kontrowersyjna część eklezjologii. Jednoznacznie uczy, że kategoria *communio* jest najlepszym określeniem Kościoła, ukazanym przez Synod Biskupów w 1985 roku jako podstawowe nauczanie Soboru o Kościele. W tej części pracy podejmuje tematy: lud Boży, posłannictwo świeckich, urzędy na rzecz *communio*, Urząd Piotrowy, kolegialność, soborowość i synodalność w Kościele, jeden Kościół i wiele Kościołów partykularnych – przedmiot sporu z kard. Ratzingerem. Zaczyna od ukazania kapłaństwa wspólnego i roli świeckich w Kościele, dopiero w drugim etapie ukazuje urzędy jako formy posługiwania na rzecz *communio*.

Kolejnym zagadnieniem, którym zajmował się, będąc w Rzymie, jest tematyka Kościoła misyjnego i dialogicznego w dialogu z judaizmem, dialogu ekumenicznym, dialogu z religiami i współczesnym światem. Jest to ujęcie Kościoła w perspektywie uniwersalnej. Z kompetentną znajomością nauczania Pisma świętego, historii Kościoła oraz współczesnego nauczania Magisterium, podejmuje tematy misji, trudne zagadnienia związane z epoką kolonialną, zauważając nieprawidłowości, ale odrzucając także niesprawied-

liwą ich krytykę. Jednoznacznie broni potrzeby misji, które powinny mieć charakter całościowy: nauczania, dialogu, inkulturacji, opcji na rzecz ubogich. Dostrzega wielkie znaczenie ekumenizmu i dialogu międzyreligijnego, który – zwłaszcza po Soborze Watykańskim II – rozwija się dynamicznie.

W. Kasper kończy swoje analizy odpowiedzią na pytanie: „Dokąd prowadzi droga Kościoła?”. Wskazuje, że Kościół doświadcza wielorakiego i wielowarstwowego kryzysu, zwłaszcza kryzysu zaufania, z powodu skandali wykorzystywania seksualnego, ujawnionych w ostatnim czasie. Głębsza analiza sytuacji pokazuje, że kończy się pewna epoka historii Kościoła, a nie widać jeszcze nowych horyzontów i to budzi lęk. Kończy się epoka Kościoła ludowego, a środowisko dzisiejsze nie stanowi oparcia dla bycia chrześcijaninem. Spada liczba praktykujących, także liczba powołań, a to powoduje trudności dla systemu parafii, który powstał w czasie chrześcijaństwa ludowego. Głębszą przyczynę tych trudności widzi w kryzysie wiary w Boga, kryzysie cywilizacji zachodniej, a przez to kryzysie Kościoła.

Mimo tego kryzysu kardynał wzywa do odwagi w przyjęciu przyszłości. Dla wierzących przyszłość spoczywa w rękach Boga, natomiast wszelkie ludzkie prognozy mają krótki żywot. Chrystus obiecał Kościołowi, że moce piekielne go nie przemogą (Mt 16, 18; 28, 20), będzie on zatem trwał aż do końca czasów. Chrześcijanie są więc pełni ufności wynikającej z wiary. Kościół zawsze będzie związany ze skandalem krzyża, ale musi także ciągle iść drogą odnowy i reformy. To jest niezbędne w okresie przejściowym, by Kościół pokazał odwagę do przyjęcia przyszłości.

Odwaga Kościoła nie wynika z siły finansowej, która, według kardynała, w Niemczech jest trochę balastem, instytucjonalizacją i biurokratyzacją, i nie odpowiada ideałowi Kościoła przyszłości, ukazanemu przez Vaticanum II. Kościół przyszłości będzie uboższy, będzie mniejszością, wiele budowli okaże się za dużych. Wiek XX pozwolił odkryć skarby Kościoła: Pismo święte, liturgię, Ojców Kościoła. Sobór odkrył Kościół jako lud Boży i *communio*, na nowo budując porozumienie z innymi Kościołami, ukazując ideał Kościoła ubogiego. Teksty soborowe są, według W. Kaspera, kompasem na drodze ku przyszłości. Potrzebny jest więc nowy przełom. Będzie on możliwy, gdy dokona się duchowa odnowa, czerpiąca ze źródeł, gdy będzie podejmowana rzetelna refleksja teologiczna i pogłębiane będzie poczucie więzi z Kościołem.

Bez wątplenia dzieło W. Kaspera *Kościół katolicki* jest cenne dla współczesnej teologii i ważne dla wszystkich chcących poznać współczesną eklezjologię i drogę, jaką Kościół przeszedł w XX wieku w rozumieniu siebie

i swej misji w świecie. Cenne jest ukazanie rozwoju tej eklezjologii wraz z rozwojem rozumienia Kościoła przez autora w jego życiu naukowym i pasterskim. Czyni to eklezjologię bliższą czytelnikom. Godna zauważenia jest szczerza refleksja nad swoją drogą życiową z Kościołem oraz nad kryzysami obecnymi w Kościele.

Nie jest to całość eklezjologii dogmatycznej. Porównując tę monografię choćby z dziełem ks. Czesława Bartnika (*Kościół*, Lublin 2009), można stwierdzić, że zabrakło tutaj tematyki genezy Kościoła, pełnego omówienia struktury Kościoła, czy wreszcie kościelnej gnozeologii. Mimo pewnej jednostronności, ważne w dziele kard. Kaspera jest przedstawienie Kościoła jako *communio*. Ta kategoria z pewnością pozwala najpełniej ukazać tajemnicę Kościoła. Godne zauważenia jest bardzo kompetentne przedstawienie poszczególnych tematów w ujęciu biblijnym, i całej tradycji Kościoła, czy także w odniesieniu do innych wyznań, zwłaszcza stanowisk protestanckich. W takim duchu Kasper omawia większość zagadnień, jak choćby znamiona Kościoła (jeden, święty, powszechny i apostołski), miejsce świeckich w Kościele, prymat Piotra, misyjność Kościoła itd. Warte zauważenia jest też mocne podkreślanie przez autora roli eklezjologii Soboru Watykańskiego II jako drogowskazu na XXI wiek i trzymanie się nauki Synodu z 1985 roku w ujęciu Kościoła jako *communio*.

Można byłoby się spodziewać, że W. Kasper, który w ostatnich latach podejmował kontrowersyjne tematy, opowiadając się za dopuszczeniem osób w powtórnych związkach do komunii, postulując bardziej otwarte traktowania homoseksualistów, czy wreszcie spierając się z kard. Ratzingerem o rozumienie relacji między Kościołem powszechnym a Kościołami lokalnymi, postulując większą autonomię tych drugich, tematy te przedstawi także w swojej książce, w duchu wcześniejszych wypowiedzi. Tymczasem w omawianych dziele widać u kardynała wielką troskę o zgodność jego teologii z nauczaniem Kościoła, całej Tradycji, a zwłaszcza nauczaniem Soboru Watykańskiego II. Jan Turnau, publicysta „Gazety Wyborczej”, prezentując to dzieło napisał: „Bo jest w ogóle w różnych sprawach ostrożny: kapłaństwo kobiet wykluczone, celibat to inna sprawa, niedoktrynalna, ale nie widać powodów, by tu coś zmieniać: brak księży nie z tego głównie wynika, raczej z laicyzacji społeczeństwa. Itd., itp. W kwestii gejowskiej jest, co prawda, zdanie, że »alternatywne związki partnerskie mogą w podobny [jak małżeństwo] sposób urzeczywistniać niektóre wartości małżeństwa i rodziny«, jakby wyprzedzające nowatorskie myśli synodalne, ale zaraz dalej mamy zastrzeżenie: »Nie są one jednak zgodne z naturą człowieka, ponieważ nie są

zgodne z porządkiem Bożym w stworzeniu«. Tak czy inaczej, może więc nie taki straszny Kasper, jak go różni konserwatyści od dawna malują².

W dziele W. Kaspera można odnaleźć cenne refleksje na temat miejsca i roli kobiet w Kościele. Autor z odwagą stawia postulat jeszcze większego zaangażowania ich w różnych strukturach Kościoła, jednak jednoznacznie wskazuje, że nie ma podstaw u Jezusa, w Piśmie świętym i Tradycji, do przyjęcia świeceń kobiet. Także ważne dokumenty Kościoła ostatniego czasu, sprawiają, że Kardynał jednoznacznie mówi, iż nie wyobraża sobie zmiany nauki Kościoła w tej materii.

Kardynał Kasper szczegółowo omawia zagrożenie prymatu Piotrowego, rozwoju jego rozumienia, podstaw biblijnych i wynikających z Tradycji. Przedstawia również kontrowersje z tym związane w dialogu z prawosławiem i protestantami, ale równocześnie ukazuje, że w obecnej epoce globalizacji dialog ten jest niezmiernie ważny. Uważa, że od Soboru Watykańskiego II prymat znajduje się u początku nowej epoki i będzie zyskiwał na znaczeniu. Dostrzega także, że po Soborze prymat jest łączony z kolegialnością synodalną, co jest wielką zasługą zwłaszcza Jana Pawła II.

Jest to dzieło obszerne, ale doniosłe teologicznie, pisane językiem zrozumiałym dla każdego czytelnika, pozwalające poznać rzeczywistość Kościoła w bardzo bogatym odniesieniu do Biblii, całej Tradycji i innych wyznań chrześcijańskich. Książka ta dogłębnie i kompetentnie przedstawia eklezjologiczną naukę Soboru Watykańskiego II, chce ją promować i ukazywać jako drogowskaz w XXI wieku. Monografia ta powinna być obowiązkową lekturą dla teologów, studentów teologii i wszystkich chcących lepiej poznać Kościół, zrozumieć go, poznać jego historię, współczesność i przyszłość, a także odnaleźć w pełni swoje miejsce i rolę w nim.

---

2 J. Turnau, *Kasper nie taki straszny...*, Wyborcza.pl, Magazyn Świąteczny, 15 listopada 2014; http://wyborcza.pl/magazyn/1,142070,16970958,Kasper_nie_taki_straszny_html [10.10.2015]